

*Acta ofte handelinghe des particulieren synodi
van Zeelandt, gehouden binnen Vlissinghe desen
21^{en} 5) Feb. 1581, praeside TIMANNO VAN OOSTER-
ZEE, assessore MICHAELE PANNEEL ende scriba
HENRICO BRANT 6).*

Ten eersten sijn verschenen met behoorlicke brieven van credentie ende instructie soo schriftelick als verbalick:

wt de classe van Walcheren:

JOAN. GEROBULUS, JOAN. MIGRODIUS, MICHEL PANNEEL, ministers, ende ANTONIUS BOLLAERT als 7) ouderlinck;

1) „particuliere” ontbr. in CC. 2) „neen” ontbr. in BB. 3) „3.3” BB heeft „III”.
4) „[scriba]” aangevuld uit de andere codd. 5) „21^{en}” CC heeft „25”, DD „20”. 6) „Brant”
CC heeft „Bandt”. 7) „als” ontbr. in BB.

wt de classe van Schouwen:

GERARDUS PAULI ende HENRICUS BRANT, ministers, WILHEM SCHENCK ende ADRIAEN PIERS DE HONT ¹⁾, ouderlinghen;

wt de classe van Suytbevelant:

TIMANNUS VAN OOSTERZEE, GEORGIUS CONSILIARIUS ²⁾ ende AERNOUT WIELS, ministers, ende JAN DE RONCK als ³⁾ ouderlinck.

1.

Op de vraghe, of men in den nationalen synodo naestcomende sal aenhouden, datter een seker forme van examen gemaect worde om den genen, die haer begeeren ten dienste van den h. evangelie te begeven, te ondersoecken, ende of men eenen oft meer deputeeren sal om yet deses aengaende te onderworpen ⁴⁾, is geantwoordt: ja; daertoe gedeputeert sijn JOANNES GEROBULUS ⁵⁾, JOANNES MIGRODIUS ende MICHEL PANNEEL om dit aen te veerden ende te voleijnden voor den nationalen synodum omme aldaer geexhibeert ⁶⁾ te worden.

2.

Op de vrage, of de beroepinge der dienaren, die teenemaal vrij sijn, op eenighe conditien geschieden mach, ende niet ter contrarien ⁷⁾ of sulcke dienaers niet gehouden en syn hare wettelicke beroepinge sonder eenighe conditien aen te nemen of af te slaene, is geandwoirdt, dat soowel de beroepinge als aenneminghe ofte weygeringhe absolutelick geschieden moet: ten 1. overmits het tegendeel strijdt tegen den aert van het ampt der herderen; ten 2. opdat de gemeenten van haren dienaer te beter versekert syn; ten 3. om alle inconvenienten van lichtveerdighe verlatinge der plaetsen ende andere ontstichtheden ⁸⁾ te voorkomen.

3.

Op de vraghe, oft niet goet en ware, dat benefens de classicale versamelinghe de kercken tweemaels t'sjaers gevisiteert wierden bij eenighe, van de classen daertoe vercoren, is geandwoird: ja, ⁹⁾ ende dat op dese wijze: 1. sullen twee ministers ende twee ouderlingen wt verscheyden kercken van de classe hiertoe verordineert sijn; ten 2. alle jare verandert worden; ten 3.

¹⁾ „Piers de Hont” DD heeft „Pieters.” ²⁾ „Georgius Consiliarius” CC heeft „Gevigius Consiwarius.” ³⁾ „als” onthr. in BB. ⁴⁾ „onderworpen” de andere codd. hebben „ontwerpen”. ⁵⁾ „Joannes Gerobulus” onthr. in BB, CC; EE en JJ. ⁶⁾ „geexhibeert” CC heeft „geinsereert”. ⁷⁾ „contrarien” onthr. in CC, waar een open ruimte gelaten is. ⁸⁾ „ontstichtheden” BB, CC, EE en JJ hebben „ongeschiktheden”. ⁹⁾ „ja” ontbreekt in EE en JJ.

sullen sy de ministers hooren prediken binnen de stede in de weke ende op de dorpen des Sondaeghs; ten 4. na de predicatie sullen sy de consistorie met de diaconen doen versamelen om te vernemen na den stant der kercken, of men namelick consistorien houdt, register, scholen, armen versorghet werden; ten 5. sullen sij getrouwe rapport doen van alles in de classe, die ¹⁾ daerover oordeelen sullen naert behooren.

4.

De broederen deser versamelinghe verstaen, dat tgene in sommige kercken ingevoert is, van eenen minister altyts voor den noene ende den anderen altyts naer op de Sondagen te doen prediken ter ²⁾ ordinantie van de kerckenraden, niet gefondeert en is op den sevensten artikel van het 2 cap. des laetsten gehouden nationalen sijnodi, ende ordineeren daeromme, dat sulx in de classen van Zeelant, niet ingevoert en worde, ende mitsdien, dat dit haer gevoelen tot meerder bevestinghe sal voorengesteld worden in den aenstaenden nationalen sijnodo.

5.

Men sal van nu voortaan niemandt getuygenisbrieven geven dan conform het 10^e artikel des 2^{en} cap. des nationalen Dordrechtschen sijnodi, ende voornemelick sal men hem wachten van eenighe bedelbrieven te geven onder tytel van beschadicht te sijn, berooft ofte anders, waerwt veel inconvenienten spruijten.

6.

Alsoo (doirdien dat weynighe particulieren personen haren kinders ter scholen houden totten kerckendienst) te besorghen staet, dat in toecomende tyden de gemeynten door gebreck van bequame predicanten tot groote duijsterheit ende verwoestinghe vervallen sullen, soo ist dat de synodus goetgevonden heeft, dat men in de naeste aenstaende vergaderinghe van de Staten slants van Zeelandt soo schriftelick als oock metten monde aenhouden sal om denominatie van seker getal eenigher studenten bij den classen te verkiesen alsoock om assignatie van onderhoudt derselver, ten eynde doir desen middel den kercken een saet bereydt ende in de gesonde leere onderhouden werde. Dit sullen doen JOANNES GEROBULUS, JOANNES MIGGRODIUS ende MICHEL PANNEEL.

¹⁾ „de classe die” EE en JJ hebben „dewelcke.” ²⁾ „ter” CC heeft „wijld’.”

Men sal in den nationalen synodo aenhouden, dat eenighe classi opgeleydt wort de corte homilien te maken op den Catechismum tot behulp van de aencomelinghen.

Also men bevindt, dat het besluit des synodi van de avontgebeden ende lyckprediken in sommige kercken onderhouden ende in andere naergelaten wordt, waerwt groote opsprake coemt onder het volck, heeft den broederen goetgedocht dat poinct den naestcomenden nationalen ¹⁾ synodo voir te draghen om daarvan een volcomen resolutie te hebben.

Men vindt geraden, dat men op het negensten articel des 4^{en} cap. des nationalen synodi voirdeden (sprekende van de stipulatie ontrent den kinderdoop) in den naestcomenden nationalen synodo letten sal tot verbeteringhe van alle misbruyck, als daer syn: dat de vaders niet en verschijnen, item van de woirden in de gewoinlicke forme van stipulatie (de leere, die hier geleert wordt), van allerleij getuyghen.

Aengaende de feestdaghen is verordent, dat men in geheel Zeelandt eenderley gebruyck houden sal om te prediken op den Christdach, Paesdach, Pinxterdach met den navolgenden dach eens, ende op geen ander feestdaghen meer.

Alsoo dickmael in houwelixsche saken swarigheden ²⁾ voirvallen ende veele magistraten haer deselfde niet willen aennemen, is gevraecht, oft niet goet en ware, dat men wt den name van dese versamelinghe by den Raet ³⁾ van Zeelandt versochte denominatie van eenighe personen, aen welke haer de dienaers in desen val ⁴⁾ addresseren mochten. De broeders gevoelen: ja, ende dat dit geschieden sal doir de ⁵⁾ ministers van de drij steden in Walcheren, dewelcke den classen metten eersten van hare gebesoingeerde verwittighen sullen.

¹⁾ „nationalen” ontbr. in EE en JJ. ²⁾ „swarigheden” ontbr. in CC, EE en JJ.
³⁾ „Raet” CC en DD hebben „Staat.” ⁴⁾ „in desen val” ontbr. in EE en JJ. ⁵⁾ „de” EE en JJ hebben „drij.”

Op het negenste artyckel vant huwelick is gevraecht, of men eenighe houwelixsche proclamaten in tyde van noode in de weke op de gesette predicatiedaghen doen mach. Is geandwoirdt, dat men dese quaestie den naestcomenden nationalen synodo voirgeven sal.

Pointen om den nationalen sijnodo aengaende den handel der discipline voirstelt te worden.

1. Oft niet geraetsaem en is om alle spotteryen ¹⁾ ende lasteraers den mont te stoppen ende den vromen int goede te verstercken, dat yemandt, daertoe bequaem, opgeleydt worde seker boexken wt den francoysschen in nederduytsche tale over te stellen, geintituleert: La confirmation de la discipline ecclesiastique observée et avecq la responce aux objections proposées a l'encontre, imprimé à Genève par Francois Porrin ²⁾ anno ³⁾ 1566.
2. Men sal van den synodo verheysschen een clare bescheydentlicke beschrijvinghe van heymelicke ende openbare sonden, opdat men, goet berecht hebbende ende onderscheidt op dit stuck, hem stichtelick draghen mach int oeffenen der discipline.
3. Alsoo dronckenschap ende danssen in dese landen gemeene ende byna ongeneselicke sonden sijn, sal men in den synodo vraghen, of men teghen soodanighe oock, openbaerlick in dit cas gezondicht hebbende ⁴⁾, de suspensie van des Heeren avontmael gebruycken sal; item wat men doen sal metten sulcken, die van de gemeenschap der kercken ofte tot de weirelt ofte tot ketterije vervallen ende met haer exempelp nochtans niet veel quaets en doen, of men die na vermaninghe sal opentlick excommuniceren.
4. Is goetgevonden, dat men den nationalen sijnodo voirhouden sal, hoe het inhoudt van het 6^e artyckel des Dortschen synodi sal geexecuteert worden, daer geseyt wordt, dat de dienaer sal opentlick de gemeente van den hartneckighen sondaer vermanen etc., of namelick ⁵⁾ by de gemeente te verstaen is het gantsche auditorium oft alleen de litmaten der kercken, om redenen etc. ⁶⁾
5. Men sal wyder vraghen tot verclaringhe des 7^{en} artyckels, of de schultbekenninghen voir de gemeynthe geschieden sullen met verswijginge

¹⁾ „spotteryen” BB, CC, EE en JJ hebben „spotters”. ²⁾ „Porrin” CC, DD, EE en JJ hebben „Perrin”. ³⁾ „par — anno” ontbr. in BB. ⁴⁾ „of men — hebbende” ontbr. in JJ. ⁵⁾ „namelick” DD en JJ hebben „naemaels”. ⁶⁾ „etc.” ontbr. in BB, DD en JJ.

ofte wtdruckinge van den name dergener, die gevallen syn ende noch niet syn opentlick voigestelt; item oft niet goet en ware, dat de dienaers ende particuliere kerckenraden hiertoe niet en quamen sonder eerst advys van de classe gevraecht te hebben. Ende int gemeene sal men aenhouden, dat seker forme van voirstellen ende de excommunicatie selfs gemaect werde.

6. Men sal wt den name van desen particulieren synodo by den Raden slants van Zeelant aenhouden omme executie van de 36^e vraghe der particuliere questien des Dortschen synodi aengaende de rhethoryckspelen.

7. Wyder is verordonneert, dat men in den aenstaenden sijnodo sal aenhouden om executie van het besluyt des Dortschen synodi aengaende het overstellen van sommige boecken ende te versoecken, dat men noch ¹⁾ sommige andere noodighe boexkens oversette.

8. Sullen met credentiebrieven ende instructie wt den name deser versamelinghe verschynen op den nationalen synodum aenstaende JOANNES GEROBULUS, TIMANNUS VAN OOSTERZEE, THOMAS GRUTERUS en MICHIEL PANNEEL ende benefens hen twee ouderlinghen van Middelburgh als getuijghen, ofte soo wt andere sijnoden meer personen, die stemme hebben, afgesonden werden, sullen dese voirsz. ouderlinghen in gelijcken grade staen.

[9.] ²⁾ De naeste particuliere synodus van Zeelandt sal gehouden worden tot Zierickzee op den 2^{den} Maendach naer Pinxterdach anno 82. Ende middelertyt, soo eenighe swarigheden in eenighe kercken voirvallen, die selve sullen aen ³⁾ den dienaers aldaer overgeschreven werden, om (soot noodigh is) den synodum eer te beschryven ⁴⁾.

TIMAN VAN OOSTERZEE, praeses.

HENRICUS BRANT, scriba. ⁵⁾

Particuliere vraghen ⁶⁾.

1. Op de vraghe, of een dienaer, op een dorp verbonden, wanneer hy in een stadt beropen wordt, mach sulcke beroepinghe aennemen int aensien dat de steden in meerder autoriteyt syn als de dorpen, ende of het dorp in sulcken gevalle gehouden is synen dienaer los te laten, is geandwoirdt: neen, overmits dat hetselfde strydt tegens het ampt der pastoren ⁷⁾, ten

¹⁾ „noch” ontbr. in CC. ²⁾ „[9]” aangevuld uit BB en CC. ³⁾ „aen” CC heeft „van”.
⁴⁾ Art. 9 ontbr. in EE en JJ. ⁵⁾ „Timan — scriba” ontbr. in BB. ⁶⁾ „vraghen” BB heeft „vragen, beantw. in synod. Vlissing. 1581.” ⁷⁾ „overmits — pastoren” ontbr. in CC.

ware dat sulx geschieden conde met bewillinghe ende vernoeginghe soo van de kercke als van den dienaer selve.

2. Is gevraeght, of een dienaer, ergens op een plaetse sonder vrucht ¹⁾ dienende, gehouden is naer het oordeel syns classis de plaetse te verlaten ende een ander aen te nemen, die hem het classis toestellen sal ²⁾. Is geandwoirdt: sooveel de verlatinghe ³⁾ aengaet ⁴⁾ ja, maer belangende het aenveirden van een ander plaetse, datselve sal in des dienaers vrijheit staen ende de classis sal dies niettemin in cas van weygeringhe gehouden syn hem getuygenisse te geven.

3. Op de vraghe, of men de kinders in den artyckel des doots in de huysen doopen mach, is geandwoirdt, dat men blyven sal by het beslyt van den nationalen Dordrechtschen laestgehouden synodo art. 9 ⁵⁾ cap. van de leere ⁶⁾, sacramenten ende ⁷⁾ ceremonien ⁸⁾.

4. Of een man, die een dochter beslapen heeft met conditie, dat hy haer trouwen soude, soo sij anders eerlyck ware, doch daerna bevindende, dat sy oock met syn eyghen broeder geboeleert heeft, daerom hy se oock niet ghewilt maer een ander getrouwt heeft, nu dese tweede vrouwe gestorven sijnde, de voorsz. eerste soude moghen trouwen, insonderheit dewyle syn broeder noch int leven is, is geandwoirdt: neen, overmits het een specie van bloetschande is.

5. Op de vraghe, wat men doen sal met een dienaer des woirds, die niettegenstaende vele lanckmoedighe vermaninghen voortvaert in gewoinlycke dronckenschap ende frequenteren van tavernen tot groote argernisse der kercke ende vercleeninghe syns diensts, is geandwoirdt, dat men met hem behoirt te procederen tot afsettinghe van den dienst volgende het 10 art. van den 1^{en} cap. van den nationalen voirgaenden Dordertschen synodum.

6. Is gevraeght, of een minister extraordinaire byeencomste tot syner ofte eens anders hujs houden mach om vermaninghe ofte lesse te doen. Is geandwoirdt: neen, overmits het tegen de vrijheit van de publycke exercitie strijdt ende veel opsprake ende andere inconvenienten onderworpen is.

¹⁾ „vrucht” JJ heeft „vreught”. ²⁾ „die hem — sal” ontbr. in BB. ³⁾ „verlatinghe” DD heeft „verplaatsinge”. ⁴⁾ „sooveel — aengaet” ontbr. in CC. ⁵⁾ „9” BB heeft „60 of anders art. 8 int”. ⁶⁾ „leere” BB heeft „leere ende”. ⁷⁾ „sacramenten ende” CC, EE en JJ hebben „der”. ⁸⁾ „ende ceremonien” ontbr. in BB.

7. Item, of men wt name van dese vergaderinghe sijnodale eenighe afseynden sal aen syn Excellentie omme te verwerven, dat eenighe politische mannen, litmaten der kercke wesende, wt den Raet van Staten (ten minsten wt Hollandt ende Zeelandt) op den aenstaenden synodum to tratificatie van alle saken ende om alle quade suspicien te weiren neffens de gedeputeerde kerckelycke personen verschynen mochten. Is geandtwoirdt: neen, maer dat men aen de gemeenten van Antwerpen ende Delft, die den synodum beropen hebben, schryven sal ende versoecken, dat sy sulx metten alder-eersten doen willen, opdat den aerbeydt des aenstaenden synodi gelyck des voirgaenden niet sonder vrucht en sij.

8. Gehoort hebbende het verschil tusschen de classe van Zierigzee ende magistrum BARTHOLOMEUM DE HOECK, oock gesien hebbende verscheyden getuygenissen, by de voirsz. van Z.zee geexhibeert soowel van M. BARTHOLOMEI beroepinghe ende bevestinge alsoock van het goede contentement ¹⁾ van die van ²⁾ St. Martensdijck metten dienst van ³⁾ M. BARTHOLOMEU voirseyt, misgaders oock de doleance over het ontnemen van haren minister etc., bevinden de broeders deser sijnodale vergaderinge, 1. dat M. BARTHOLOMEUS schult heeft, als niet ter goed ertrouwe noch ordentlyck in syn vertreck gehandelt te hebben. Is derhalven gehouden den classi van Beoster Schelt ⁴⁾ ende de gemeente van St. Martensdijck schriftelyck doir schultbekentnisse genoeg te doene. Diesniettegenstaende nochtans oordeelt dese synodus, dat denselfden BARTHOLOMAEUS met syn familie niet gehouden en is hem te transporteeren naer St. Martensdijck, ghemerckt de broeders bevinden, dat na langhdeurighe supplicatien den voirsz. BARTHOLOMAEO geen behoirlijck onderhoudt gegeven geweest en is contrarij het gebruyck anderer predicanten, in die eylanden residerende, item overmits dat wt sekere geexhibeerde missive blyckt, dat die van St. Martensdijck alreede eenen anderen dienaer in denominatie hebben ⁵⁾ omme de classi tot beroepinghe voir te stellen.

9. De gecommiteerde der classen van Beoster Schelt, dese voirsz. relatie gehoort hebbende, verclaren, dat se die aennemen, behoudens dat se de vrijheijt hebben omme (soo het haer classi goetdunckt) te beroepen tot den aenstaenden nationalem synodum.

TIMAN VAN OOSTERZEE, praeses.

HENRICUS BRANT, scriba.

¹⁾ „contentement” CC heeft „sentement”, JJ heeft „comportement”. ²⁾ „van die van” ontbr. in CC. ³⁾ „metten dienst van” ontbr. in CC. ⁴⁾ „Beoster Schelt” EE en JJ hebben „Bewester Schelt”. ⁵⁾ „denominatie hebben” BB heeft „het oog hebben of in denominatie”.